

معرفی کتاب

شیوه همسر داری پیامبر (ص)

○ محمدرضا زادهوش

خود ساخته بود. حتی هنگامی که برخی از همسران، توطئه عظیمی بر ضد او تدارک دیدند و خداوند، پیامبر اکرم را از آن توطئه آگاه ساخت، آن حضرت (ص) تنها قسمتی از ماجرا را برای آنان بازگو نمود و با بزرگواری تمام از گفتن باقی مراحل توطئه خودداری فرمود و حتی آنان را به این سبب مورد عتاب و طلاق قرار نداد.

در این کتاب سعی بر نشان دادن سازگاری‌ها و بزرگواری‌های پیامبر در خانواده است. در انتخاب نمونه‌ها تلاش شده مواردی ذکر شود که از مسلمات تاریخ یا دارای شواهد قرآنی است و هر دو گروه شیعه و سنی به گونه‌ای آن را بیان کرده باشند.

ذکر یک نکته، بسیار ضروری می‌نماید و

آن این که توجه داشته باشیم در امور اجتماعی نمی‌توان به طور کامل علت‌ها را از یکدیگر جدا ساخت و سهم هر علت را در معلول و در حوادث بعدی کاملاً ردیابی کرد. در آزمایشگاه‌ها و علوم طبیعی می‌توان تمامی عوامل و شرایط را ثابت نگاه داشت و تنها یک عامل را تغییر داد و به بررسی اثر آن پرداخت. سپس در آزمایش بعدی این عامل را ثابت، و عامل دیگر را تغییر داد. اما در بررسی اموری که مربوط به جامعه انسانی است، عوامل به دست پژوهشگر نیست تا برخی را ثابت و برخی را تغییر دهد.

بشر از آن جهت که دارای ذهن و عقل و شعور است، برای خود برنامه‌ریزی می‌کند و گاهی آن برنامه‌ها را از دیگران مخفی می‌سازد. گاه در گیر و دار مسائل روزمره حوادثی پیش می‌آید که موجب می‌شود پرده از اسرار کنار رود و درون آشکار شود؛ ولی بسیاری از مکنونات و اسرار افراد پیوسته مخفی می‌ماند. در حالی که این برنامه‌ها و تصمیم‌های درونی، اثر فراوانی در خارج بر جای گذارده و اعمال گوناگونی بر اساس آن انجام گرفته، انگیزه و علت اصلی این اعمال ظاهر نشده است. برای روشن شدن این موضوع می‌توان به

○ شیوه همسر داری پیامبر (ص) به گزارش قرآن و سنت
○ احمد عابدینی
○ نشر هستی نما، ۱۳۸۱ ش

زندگی پیامبر اکرم (ص) با نگرش‌های گوناگون و از ابعاد بسیار متفاوت در نگارش‌های بی‌شماری بررسی شده است. این اثر بر آن تلاش دارد تا با نگرشی اجتماعی و از دیدگاه امور خانوادگی بدین مسئله توجه کند؛ زیرا پیامبر (ص) نه تنها همسران متعددی داشتند و این خود طبعاً در محیط خانه مشکل‌ساز است. بلکه برخی از آن زنان دارای ویژگی‌های روحی خاصی بودند که حتی جنگ بزرگی نظیر «جمل» را رهبری کرده و در میدان جنگ

حاضر شده و در امور جزئی و کلی دخالت می‌کردند. از همین جهت برای هر مسلمانی شایسته است تا بداند که مدیریت پیامبر در خانه چگونه بوده و وی با همسران خود چه رفتاری داشته است.

آیا خانه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم هر روز صحنه نزاع، زد و خورد و حرف‌های ناشایست بود؟ آیا زنان از آن رو که ایشان پیامبر خدا و حکم او حکم خدا و دارای لشکر و امکانات و فرماندهی بود، کاملاً تسلیم او بودند و هیچ تخریفی نمی‌کردند و تنش‌های در خانه وجود نداشت یا این که همسران پیامبر، یا برخی از آنان، پیوسته نزاع و درگیری به وجود می‌آوردند، ولی آن حضرت (ص) با گذشت، محبت و بزرگواری، آنان را شرم‌نده می‌ساخت و از همین راه توانسته بود چندین همسر را اداره کند، بدون آن که وقت زیادی را صرف دعوای خانوادگی کند یا آنان را مجبور کند تا در نکاح او باقی بمانند.

همچنین، پیامبر بدون این که با امکانات مادی فراوان، همسران خود را به سکوت بکشاند یا آزادی آنان را محدود یا شخصیت آنان را تحقیر کند؛ با اخلاق حسنه و کرامت و بزرگواری همگان را تسلیم

گفتنی است که در هیچ‌یک از دو بخش، تمامی موارد ناسازگاری و یا مهم‌ترین موارد آن بر شمرده نشده و آنچه مذکور افتاده صرفاً نمونه‌هایی اندک بدون هیچ خصوصیتی بوده است. مؤلف خود نیز اذعان دارد که بر تمامی نمونه‌ها نمی‌توان دست یافت، زیرا همه آنها در کتاب‌ها به ثبت نرسیده و قرآن با صراحت از آنها پرده برداشته است و از طرفی چنین نوشتارهایی گنجایش همه آن مطالب را ندارد. به علاوه ما تمامی زوایای زندگی آن حضرت را درک نمی‌کنیم. بنابراین از چند سو محدودیت‌هایی وجود دارد و ما را به ذکر چند نمونه محدود می‌کند.

۲. نگاهی به نمونه‌ها از دیدگاهی دیگر؛ این فصل، مباحث و نمونه‌های مطرح شده را از دیدگاهی دیگر می‌نگرد و شامل سه بخش است: علت تعدد همسران پیامبر؛ دستاوردهای ازدواج‌ها؛ و چند پرسش درباره زندگی خصوصی پیامبر.

با عنایت به آنکه در فصل پیشین حوادث گوناگون و نمونه‌های متعددی از ناسازگاری‌ها در زندگی برخی از همسران پیامبر، با استناد به آیات و روایات بیان شده است، اینک این فصل بر آن می‌شود تا آنها را از منظری دیگر بکاود و نگاهی به نمونه‌های مطرح شده، از دیدگاهی دیگر بیفکند تا خواننده بتواند مدارای رسول الله و بزرگواری او با همسرانش را دریابد و به پرسش‌هایی که در قسمت‌های پیشین مطرح شده پاسخ‌های شایسته‌ای بدهد.

همان‌گونه که پیش‌تر نیز بیان شد، امور اجتماعی در یکدیگر تأثیر متقابل دارند و هیچ‌گاه نمی‌توان یک یا چند عامل را ثابت فرض کرد تا نقش دیگر عوامل به‌وضوح روشن شود. علاوه بر این، بررسی شخصیت‌هایی همچون پیامبر خاتم که قرآن او را اسوه زندگی معرفی می‌کند، حساسیت و دقت خاصی را می‌طلبد و بیان هر جمله درباره آن وجود شریف و زندگی وی حساسیت همگان و عموم مسلمانان را بر می‌انگیزد؛ چرا که زندگانی پیامبر اکرم برای آنان نمونه‌ای بدون انکار است.

شبیعیان در این باره حساسیتی ویژه دارند. زیرا علاوه بر الگو گرفتن از وی، پیامبر را در تمامی امور معصوم می‌دانند و معتقدند او نه تنها به واجبات عمل می‌کرده بلکه از مکروهات نیز اجتناب می‌فرمود و اگر بر سر دو راهی واقع می‌شد راهی را که بهتر بود برمی‌گزید. از دو مستحب، آنچه را که مستحب‌تر بوده انجام می‌داد و از دو کار مباح آنچه را که دارای مصلحت بیشتری بود رعایت

زندگی شخصی خویش یا زندگی‌نامه برخی سیاستمداران شکست‌خورده که در پایان عمر به نگارش درآورده‌اند، نگاهی کرد. عکس این مسئله نیز ممکن است؛ یعنی حادثه‌ای در زمانی رخ می‌دهد، ولی چون عوامل آن بر ما پوشیده است نمی‌دانیم از چه رو و چگونه چنین حادثه‌ای رخ داده است.

در بررسی سازگاری‌های پیامبر با همسرانش و اعمال و رفتار آنان همه این امور را باید در نظر داشت؛ به ویژه با گذشت بیش از هزار و چهار صد سال و نیز وجود دست‌های مرموزی که پیوسته برای حمایت یا منکوب کردن افراد و محو و تحریف تاریخ مشغول است، یافتن عوامل و نقش هریک و بررسی و توجیه رفتارها، با مشکلات بسیاری مواجه است.

در این نوشتار برای آنکه مشکلی بر مشکلات دیگر افزوده نشود و تا حد امکان مشکلات آسان و حل شود، سعی شده هنگام بررسی هر عامل، عوامل دیگر نادیده گرفته شود و هر عامل در زمان و مکان مناسب خویش نقد و بررسی شود. به عبارت دیگر اگرچه جامعه و تأثیرات افراد در یکدیگر به صورت آزمایشگاه علوم طبیعی نیست، هنگام بررسی‌ها و برای سهولت در فهم همانند آزمایشگاه عمل شده است. همچنان‌که کوشش شده است حوادثی که ناگهان به وقوع پیوسته، تحلیل و بررسی شود و عوامل پوشیده و مخفی آن با عنایت به شواهد و قرائن موجود روشن گردد؛ این اثر، در بردارنده این فصول است:

۱. نمونه‌هایی از ناسازگاری همسران پیامبر؛ در این فصل، در دو بخش، نمونه‌هایی از ناسازگاری‌های همسران پیامبر با استفاده از آیات و روایات بیان می‌شود.

در بخش اول نمونه‌هایی از آیات قرآن آمده است که در آنها برخی از تحریکات همسران پیامبر و آزارهای آنان، مطرح شده است. در این بخش در مرحله نخست، بدون نظر به شان نزول‌ها و سایر مسائل جنبی، آیات تحلیل شده و سپس به شان نزول‌ها نظری افکنده شده است و در مواردی که در منابع مختلف شان نزول‌های گوناگون برای یک آیه ذکر شده، با داوری نویسنده و یاری از خود آیه، یکی از آنها ترجیح داده شده است.

بخش دوم این فصل، به ذکر نمونه‌هایی از ناسازگاری‌های همسران حضرت با استفاده از روایات پرداخته است.

می‌کرد.

حتی برخی از غیر مسلمانان نیز نسبت به زندگی حضرت رسول حساس‌اند. زیرا یا در شمار افرادی قرار دارند که درصدد شناخت او برآمده‌اند تا اگر نمونه مناسبی برای زندگی است وی را سرمشق خود قرار دهند، یا عناد می‌ورزند و به گمان خود می‌خواهند نقاط ضعفی بیابند و با مطرح کردن آن از ایمان آوردن مردم به آیین محمدی جلوگیری کنند و حتی اگر توانستند مسلمانان را از دین خارج کنند. بنابراین هر قسمت از زندگی ایشان در طلب بحث‌های مستقل و مفصل است. از این رو که در هر بحث باید جوانب مختلف را در نظر داشت و در جنبه‌هایی که شبهه‌ای وجود دارد و غباری بر آن چهره زلال و اسوه بی‌نظیر می‌افکند به بحث پرداخت تا شبهات از ذهن‌هایی که در جستجوی حقیقت‌اند زایل گردد.

بدیهی است کسانی که اکنون شبهه‌ای را مطرح می‌کنند، پس از هزار و چهارصد سال پا به صحنه گیتی گذارده‌اند و در این مدت، بسیاری از آداب و رسوم تغییر کرده، بسیاری از امکانات ایجاد یا تکمیل شده است. به همین جهت برای پاسخ‌گویی به هر شبهه‌ای باید با بیان زمان و مکان آن حادثه، خود را در آن فضا قرار دهیم تا معلوم شود آیا در آن اوضاع، پیامبر بهترین راه را انتخاب کرده است یا نه؟ پاسخ گفتن به هر پرسش، به بحث‌های جنبی بسیاری نیاز دارد که بدون توجه بدان‌ها پاسخ به شبهات ناممکن است. برای مثال، سبب تعدد زوجات پیامبر موضوع بخش نخست فصل دوم است که در آن پس از طرح آرای مختلف در زمینه موضوع بحث برانگیز چندهمسری پیامبر چنین نتیجه می‌گیرد که ازدواج‌های متعدد پیامبر نه تنها مباح، بلکه لازم و ضروری بود و به نوبه خود گونه‌ای فداکاری به شمار می‌آمد، تا حضرت (ص) زنان بی‌سرپرست را سرپرستی فرماید، قیابیل را به اسلام متمایل سازد، کینه‌ها را تقلیل دهد، روحیات ضعیف‌شده را تقویت کند، سبب آزادی اسرا را فراهم سازد و مانند آن.

هیچ یک از مشرکان، یهودیان و سایر دشمنان پیامبر که در آن زمان سخن به انتقاد گشودند و انواع اتهامات را متوجه ایشان ساختند، چنین نقصی را متوجه آن حضرت نکرده‌اند، و حتی چنین ازدواج‌هایی را ستوده‌اند. حتی ابوسفیان که بزرگ‌ترین دشمن پیامبر بود و دست از مخالفت با دین اسلام برنداشت هنگامی که شنید ایشان با ام حبیبه - دختر خود ابوسفیان - ازدواج کرده، از فرط خوشحالی گفت: «هذا الفحل لا یرغم انه؛ شکست و خواری بر این جوانمرد مباد!»^۲

۳. بزرگواری و اخلاق نیکوی پیامبر، شامل دو بخش: نمونه‌هایی از برخورد پیامبر با دیگران، و برخوردهای پیامبر در خانواده.

در فصل حاضر در این باره گفت‌وگو می‌شود که پیامبر با چه روش و منشی در خانه مدیریت می‌کرد و رفتار وی با همسران چگونه بود که توانست آنان را سازگار کند و نه تنها زمینه‌های

اختلاف و کدورت را بخشکاند، بلکه محبوب آنان گردد. تا آن جا که وقتی آیه قرآن آنان را میان باقی ماندن و سازش با زندگی ساده و بی‌آلایش پیامبر، یا طلاق گرفتن و به دست آوردن متاع دنیوی مخیر نمود، همگی زندگی با پیامبر اکرم را ترجیح دادند.^۲

بحث‌ها و کاوش‌های این فصل نیز در دو بخش پی‌گیری می‌شود. در بخش اول به اخلاق نیکوی پیامبر می‌پردازد که همگان را جذب می‌کرد و هرکس چند روزی با آن حضرت به سر می‌برد شیفته روش و منش ایشان می‌شد. در بخش دوم اخلاق و سلوک پیامبر در خانواده، بررسی و چند نمونه ذکر می‌شود.

هنگامی که خداوند، آفریننده پیامبر و خالق تمامی موجودات جهان، با جمله «وَ أَنْكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ؛ به راستی که تو را خوبی والا است»، او را بستاید گویی از اخلاق پیامبر به شگفت آمده که چگونه انواع تهمت‌ها را به او می‌زنند، انواع آزار و اذیت‌ها را می‌رسانند، اما او در زمان بی‌یاوری خم به ابرو نمی‌آورد و در زمان توان‌مندی و اقتدار به راحتی از مقصران می‌گذرد و با گفتن «اذهبوا انتم الطلقاء؛ بروید شما آزادید»^۳، بر تمامی گذشته‌ها خط عفو و بخشش می‌کشد و حتی گذشته دشمنان را به یادشان نمی‌آورد.

شاید به همین جهت در آیه قرآن به جای «حَسَن» تعبیر به عظیم کرده است؛ زیرا واژه‌شناسان می‌دانند اخلاق را با لفظ «حَسَن» می‌ستایند و جا داشت خداوند بفرماید: «ان خُلُقَكَ حَسَن»، اما تعبیر «عظیم» همراه با حرف «علی» و حرف قسم «لام» اخلاق و روش آن حضرت را به گونه‌ای توصیف می‌کند که با لفظ «حَسَن» قابل بیان نیست.

پیامبر چنان عمل می‌کند که همه دشمنان نیز وی را به امانت‌داری، راستگویی و راست‌کرداری می‌شناسند و امانت‌های خود را نزد او می‌گذارند. در میان انسان‌هایی با مسالک و رفتار گوناگون، تنها او لقب «امین» را از آن خود می‌کند و در نزد دوست و دشمن به این ویژگی شناخته می‌شود.

نویسنده در پایان آرزو می‌کند که همگان از اخلاق کریمه و رفتار بزرگوارانه پیامبر درس بیاموزند و با پیاده‌کردن اندکی از آن روش‌ها به زندگی خانوادگی خویش طراوت بخشند.

پی‌نوشت‌ها:

۱. پژوهش حاضر، پیش‌تر از ارائه و انتشار به صورت کتاب، طی سلسله مقالاتی زیر عنوان «پیامبر در خانه، سازگاری، مهربانی و مدیریت» در ماه‌نامه پیام زن منتشر شده است.

۲. همچنین به صورت «لا یقعد» و «لا یقرع». نیز از زبان دیگران در وصف پیامبر اکرم و امیر مؤمنان روایت شده است.

۳. احزاب: ۲۸ - ۲۹؛ همچنین تمامی تفاسیر ذیل این آیه‌ها، از جمله ر.ک: تفسیر قمی، ج ۲، ص ۱۷۲.

۴. قلم: ۴.

۵. وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۱۲۰.